

Úcta k milostnému obrazu Panny Marie a poutní místo Zašová

Helena Zápalková

O svatá zašovská Matko!

Žeň od nás původ smutku,

obrat' k nám krásné děťátko,

potěšení v zármutku.

Běžíme smutní, soužení

k jeho milosrdenství

a budeme vyslyšeni

v tomto nebezpečení.¹

Historií poutního místa a kláštera trinitářů v Zašové se zabývala řada badatelů. Jako první se o zázračném obraze Panny Marie zmiňuje v životopise Jana Sarkandra v roce 1712 moravský barokní dějepisec a farář v Pavlovicích u Přerova Jan Jiří Středovský², od poloviny 19. století pak najdeme zprávy o Zašové a zde uctívaném obraze především v místopisné literatuře.³ Dosud nejpodrobnější zpracování dějin poutního místa přináší v roce 1942 František Šigut.⁴ Autor mohl ještě vycházet z úplného a bohužel dnes již jen ve zlomku zachovaného textu barokní kroniky Jana Bartoloměje Vranečky. Vranečka, který se v roce 1707 stává zašovským rektorem, začal psát svou kroniku kolem roku 1725 a podrobně v ní zachycoval nejen rodinné události, ale také průběh zašovských poutí. Šigutův text i Vranečkovu kroniku využil ve svých statích věnovaných obrazu Madony ze Zašové také Josef Maliva, který obraz poprvé uvedl do povědomí uměleckohistorické literatury.⁵ Působení řádu

1 První sloka zašovské písně nazvaná *Pobožné střely k bl. Panně Marii zašovské za odvrácení morové rány*, z roku 1836, jež vznikla k prosebné pobožnosti za odvrácení moru. Její celé znění uvádí Šigut 1942, s. 90-91.

2 Středovský 1712, s. 14.

3 Hranický 1857; Wolný 1859, s. 91-95; Eichler 1888, s. 380; Bayer 1904; Bílek 1893, s. 363; Domlůvil 1914, s. 306-318; Štajnochr 2000, s. 262, obr. 287; Zuber 2003, s. 290-291.

4 Šigut 1942

5 Maliva 1958a, s. 8-9; Idem 1958b, s. 132; Idem 1959, s. 43-52; Idem 1960, s. 62-64. Z dalších badatelů zabývajících se uměleckohistorickými aspekty zašovské desky je třeba uvést také Ivo Hlobila (Hlobil 1999, s. 443).

trinitářů v Zašové se pak nejnověji věnoval Milan M. Buben.⁶ Ve stručnosti nastiňuje historii zašovského poutního místa naposled také Michaela Ottová v katalogu výstavy věnované soše Ukřižovaného Krista ze Zašové.⁷

Milostné či zázračné obrazy a sochy byly obvykle svým původem a mnohdy i formou úzce provázány s legendou. Také v Zašové se setkáváme hned s několika verzemi příběhu, který vysvětluje podobu i zázračný původ uctívaného obrazu.

Nejstarší znění pověsti zaznamenal poprvé ve své kronice v roce 1725 zašovský rektor Jan Bartoloměj Vranečka a později také farář František Hohn (farářem v Zašové 1805-1828) v roce 1808.⁸ Vznik obrazu oba autoři kladou do dob tatarských vpádů na Moravu, přičemž Hohn událost datuje rokem 1241. Legenda vypráví o křesťanském rytíři pronásledovaném tatary, který tři dny a tři noci bloudil v hlubokých lesích, až na smrt unaven poklekl a vroucně se modlil k Panně Marii. Když pak únavou usnul, viděl ve snu Matku Boží s děťátkem na ruce, jak mu spouští svou levou rukou šňůru, aby se jejího konce chytil a kráčel za ní. Když procitnul, zjistil, že je v neznámé krajině, kde se uprostřed lesíků a močálů pásli čápi a jiné vodní ptactvo a tu a tam bylo vidět chaloupku. Vesnička se prý nazývala Šášová, podle množství rákosí, kterému se na Valašsku říká šáší. Rytíř z vděčnosti za záchranu učinil slib, že postaví kapličku a daruje do ní obraz Panny Marie té podoby, v jaké se mu ve snu zjevila.

Další znění zašovské legendy přináší drobná knížka s názvem *Pověst a dějepis zázračného a poutnického chrámu Zassovského w korunni zemi Morawa* vydaná roku 1857 v překladu Jana Karla Hranického.⁹ Narozdíl od předchozího vyprávění, se děj odehrává v době třicetileté války. Opět je zde líčen příběh zbloudilého vojáka, který unaven v lese usnul a ve snu spatřil Pannu Marii podávající mu třepeč na šňůře. Rytíř se jej chopil a Maria jej vyvedla z lesa. Z vděčnosti postavil na místě, kde se ráno probudil, kostel a do něho dal namalovat obraz Panny Marie v takové podobě, v jaké se mu zjevila ve snu, a sebe klečícího u jejích nohou.

Pouze v závěru se od Vranečkovy verze příběhu odlišuje legenda zapsaná v roce 1902 farářem Josefem Odstrčilem (farářem v Zašové 1885-1903): „*Jistý rytíř Moravský byv pohanskými nepřáteli stíhán utekl se do lesa, a bloudiv v lese dlouho bez pokrmu padl na*

6 Buben 2007, s. 229-231.

7 Michaela Ottová, *Ukřižovaný Kristus a poutní místo Zašová*, in: Jakubec (ed.) 2008, s. 12-14.

8 Šigut 1942, s. 6-7, 66-67.

9 Hranický 1857, s. 2-5.

kolena svá a Boha Všemohoucího a Matičku Boží o pomoc a vysvobození s vroucností velikou prosil. V tom zjevila se mu Matička Boží ježto zvaná Pomocnice křesťanů se svým malým Děťátkem, jež na pravé ruce nesla, a pravila mu, aby se uchopil pásku, který mu do rukou podala, a aby za ní beze vší bázně kráčel, že jej Ona na místo bezpečně uvede. Což když tento s velikou důvěrou učinil a pustým lesem kráčel, všude jej ptactvo s líbezným svým zpěvem provázelo, až konečně onoho místa došel, a zde onen obraz v trní složený se vynacházel, a což také ihned dobrotivá jeho Velitelkyně s očí mu zmizela. Na tom místě dal dřevěnou kapličku vystavěti, a obraz v trní nalezený v ní k úctě veřejné vystavil. Ctitelé Moravští, kteří sem k milostivému obrazu připutovali, velikých milostí od Boha na přímluvu Rodičky Boží dosahovali, což když se rozneslo, děkan meziříčský žádostiv jsa milostivý obraz tento ve svém farním kostele míti, poručil, aby do meziříčského kostela přenesen byl, odkud však ihned druhého dne na to zmizel a na svém prvejším místě v Zašové nalezen byl, což prý se po třikráte státi mělo.“¹⁰

Další modifikaci pověsti najdeme také v básni moravského katolického básníka Vladimíra Šťastného uveřejněné opět v roce 1902.¹¹ V tomto vyprávění již rytíř není zachráněn pouze od bloudění v hlubokých lesích, ale dokonce Pannou Marií uzdraven z ran, které utrpěl v boji s Turky. Poprvé je zde také legenda spojena přímo s trinitáři. Po svém probuzení rytíř našel na dubu, pod kterým ležel, obraz Madony, jak se mu zjevila ve snu. Z vděčnosti za svou záchranu postavil pro obraz krásný kostel a zřídil i klášter, do něhož uvedl řád, jehož účelem se stalo vykupování otroků z tureckého zajetí.

Svázání milostných obrazů a soch s řadou legend a legendických topoi má svůj počátek v pozdním středověku. Za nejčastější motivy, objevující se v těchto legendách, lze považovat motiv odpočinku na kameni či pod stromem, zvířata, která poukazují k zázračným místům, motiv připravení obrazu nebo sochy po vodním toku, jeho nalezení v trní, případně opakované navrácení se na místo původního nálezu atp. V době baroka se v rakouských zemích k těmto motivům přidružují také motivy protiturecké, protireformační a protimorové.¹² Přestože nejstarší verzi zašovské legendy máme zaznamenánu až v období baroka, lze se domnívat, že její jádro je daleko starší a v průběhu doby došlo k jeho rozvinutí o další motivy,

¹⁰ *Pamětní kniha farnosti Zašovské od roku 1902*, s. 1-2. uloženo na Římskokatolickém farním úřadě v Zašové.

¹¹ Šťastný 1884. Báseň v přepisu uvádí také Šigut 1742. s. 8-10.

¹² Ke kultu obrazů v době baroka v českých zemích dosud nejúplněji Royt 1999.

jak o tom svědčí také jejich několik modifikací. Ty měly nejen stvrzovat starobylý původ obrazu a jeho zázračnou moc, legitimizovat úctu ale dobově pověst také aktualizovaly.

O počátcích uctívání zázračného obrazu Panny Marie v Zašové mnoho nevíme. Poutní chrám Navštívení Panny Marie byl vystavěn v letech 1714-1725, když starý zašovský kostel zasvěcený sv. Anně, který byl filiální k rožnovské farnosti, již nemohl velkému počtu poutníků dostačovat. Nejstarší dochované matriky z let 1673 a 1690 popisují tento kostelík jako jednoduchou dřevěnou stavbu se dvěma oltáři s krásnými starými obrazy „*picture antiquae pulchrae*“¹³. O tehdy již rozvinutém kultu k zázračnému obrazu zde hovoří především četné votivní dary. Inventář z roku 1673 zmiňuje např. stříbrnou tabulku zavěšenou na třech stříbrných řetízcích, stříbrná chodidla, tři dlouhé plachty (závěsy) pro Pannu Marii, šest kusů antependií pro Pannu Marii a Ježíška v různých barvách atd.¹⁴ V roce 1690 se záslibné dary rozšířily ještě o dvě ruce držící tabulku, dvě stříbrné oči, další dvě stříbrná chodidla, hrud' se dvěma nohama, stříbrnou hlavu, či dvě stříbrné korunky Panny Marie a Ježíška.¹⁵ Zázraky spojené již tehdy s milostným obrazem uvádí také Jan Jiří Středovský, který na pozvání rožnovského faráře Františka Karla Wagnera navštívil Zašovou v roce 1710, aby obraz prohlédl a pokusil se jej datovat. Tuto návštěvu zaznamenal ve své kronice nejen Vranečka, ale také sám Středovský v životopise sv. Jana Sarkandra vydaném roku 1712. Připomíná zde, že světec byl po matce z rodu Korniců a dále uvádí, že zašovský obraz „...od nepamětných dob slyne zázraky, jak dostatečně dosvědčují z vděčnosti zavěšené záslibné dary od různých lidí i vysokých duchovních představitelů a šlechty...“.¹⁶ O konkrétních

13 ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř, kniha č. 246a, 247, děkanská matrika Valašské Meziříčí, 1673, 1690.

14 ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř, č. kniha č. 246a, děkanská matrika Valašské Meziříčí, 1673, s. 100-104. Šigut 1742 a po něm také Maliva 1959 uvádějí zřejmě omylem rok 1672.

15 ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř, kniha č. 247, děkanská matrika Valašské Meziříčí, 1690, s. 162-163. Vztah věřícího k milostnému obrazu nebyl založen na pouhém „videre“, ale na „videre et adore“. Hranice mezi „veneratio“ a „adoratio“ nebyla navíc v lidovém kultu tolik zřejmá. Běžně byly proto na oltáře s milostnými obrazy zavěšovány četné votivní dary, kterými mohly být různé předměty, například růžence, mince, či zmenšené uzdravené části těla atp. V době josefínských reforem se tato ex vota stala terčem velké kritiky a z kostelů byla programově odstraňována. (Royt 1999, s. 100). Ex vota zavěšovaná poblíž zázračných obrazů či sochy byla často zhotovena ze stříbra, ty která odolala josefínským reformám proto padla nakonec za obětí rekvizicím drahých kovů v letech 1808-1809, jak tomu bylo také v Zašové.

16 „...*Beatissimae Virginis Mariae, Filium DEI in brachio gestantis Imago, ab immemorabili tempore claret miraculis, uti sufficienter contestantur plurima diversorum hominum, etiam Altioribus Ecclesiasticis Dignitatibus...*“ Středovský 1712, s. 14-15. Překlad uvádí Šigut 1942, s. 10-11.

vyslyšeních proseb nás v Zašové zpravují také dvě malovaná ex vota. Z roku 1707 pochází obraz, který dal z vděčnosti za své uzdravení namalovat meziříčský děkan Andreas Helmesini. Olejomalba na plátně zobrazující nemocného kněze a nad ním se vznášející Pannu Marii s Ježíškem je opatřena nápisem, který připomíná zázračnou událost.¹⁷ Jiné vyslyšení prosby k Zašovské Divotvůrkyni dosvědčuje votivní obraz dochovaný v sakristii kostela a datovaný do roku 1745. Výjev představuje obraz Panny Marie Zašovské v oblacích přidržovaný anděly a před ním klečící rodiče se dvěma dětmi, z jejichž úst vychází prosba: „*Matko Boží, uslyš nás a svého Syna pros za nás!*“. O svém uzdravení z těžké nemoci na přímlovu Panny Marie v roce 1711 píše ve své kronice také Vranečka: „.....největší byla lékařka moja blahoslavená Panna Maria, že téměř zázračně se z tej nemoci povstal. Lékaři o mně upustili, žádné naděje nedávali o mém zdraví.“¹⁸

Podobu a vybavení původního zašovského kostela sv. Anny i jeho již tehdy velmi zchátralý stav popisují děkanské matriky z let 1764 a 1771,¹⁹ které zmiňují opět dva oltáře, z nichž na hlavním, který byl zasvěcen titulární světici, se nacházel obraz zašovské Divotvůrkyně a boční oltář mariánského zasvěcení, který nesl obraz Panny Marie Pasovské. Matriky hovoří také o vybavení nového poutního chrámu a slavnostním přenesení zázračného obrazu na jeho hlavní oltář v roce 1725. Jak původní dřevěný kostelík vypadal, si dnes můžeme udělat představu z grafického listu vydaného při příležitosti postavení věží poutního kostela v roce 1768. Mědiryt zobrazuje obě zašovské svatyně, ke kterým ze tří stran směřují procesí poutníků. V pozadí můžeme vidět horu Radhošť s křížem na svém vrcholu, v horní části tisku je znázorněn milostný obraz.²⁰

17 Nápis na obraze: „*Dwogieztihodny a Wl: P: Andreas Helmessini diekan Mezricky pres 30 leth bywsse w Mezříczy, atak wswey imise starosti do tak velkej a nebezpeczney / nemocy upad, a to prawie dnia 17 May l: 1707 tak zie lidskej ziadnej nadiege nebylo k nawraczeni przedesslemu zdrali wssak nejswetiejssi P. M. MatkaBozij která gest uzdraveni nemocz= / nych iji za pomocz ziadal, který se czti w temto kosteliezku Zassowskem a tak s pomoczy gegi k nalezijtemu zdrali przzissel a na pamatku sweho uzdraveni tento pobžny Obraz dal / do tohoto Chramu swateho napominagice Sasech aby w swych tiesskostech a nemocy k nig se utikali.*“

18 Šigut 1942, s. 82. Autor uvádí dále řadu zpráv o vyslyšeních, zázracích a uzdraveních či pomoci v nebezpečnostech až do počátku 20. století.

19 ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř, kniha č. 248, 249, děkanská matrika Valašské Meziříčí, 1764, 1771.

20 Jediný známý exemplář tohoto grafického listu je vlepen do *Pamětní knihy farnosti Zašovské od roku 1902*, uložené na Římskokatolickém farním úřadě v Zašové.

Rozvoji zašovských poutí zřejmě zpočátku bránily nejen stísněné prostory původního zašovského kostelíka, ale také absence stálé duchovní služby. O existenci fary v Zašově, obnovené po husitských válkách, jsme zpraveni již koncem 16. století, v té době však byla protestantská. Pod katolickou duchovní správou se dostává teprve v roce 1628. Pro nedostatek katolických kněží byla podřízena faráři meziříčskému a po roce 1666 faráři rožnovskému. Většina farníků byla přesto stále nekatolického vyznání. Situace se otočila teprve v devadesátých letech 17. století, kdy je obyvatelstvo zašovské farnosti již uváděno téměř bez výjimky jako katolické.²¹

V letech 1714-1715 přestála Morava velkou morovou epidemií, která výrazně zasáhla také Valašsko. Řada vesnic v okolí Zašové tehdy učinila slib, že budou-li před morem uchráněny, vykonají k Panně Marii Zašovské každoročně pouť. Pro rozvoj poutí pak sehrála důležitou roli také stavba nového poutního kostela, kterou inicioval a z velké části také sám financoval tehdejší majitel meziříčsko-rožnovského panství a velký ctitel Zašovské Madony – hrabě Karel Jindřich ze Žerotína. Podle Vranečky byl popudem k tomuto rozhodnutí slib, který hrabě učinil v nějakém nebezpečství, bude-li jeho prosba vyslyšena. Slib splnil a základní kámen k novostavbě byl položen 14. srpna 1714 za obrovské účasti věřících. Bližší podrobnosti o této slavnosti nejsou známy. Vranečka pouze poznamenává, že základní kámen nesl on a jeho syn Baltazar, který později vstoupil k trinitářům a delší dobu působil v klášteře zašovském, kde také zemřel.

Stavba nového chrámu podle plánů neznámého architekta pokračovala pomalu a její zakladatel, hrabě Karel Jindřich ze Žerotína se jejího dobudování nedožil, zemřel 27. února 1716. Nedokončené stavby se ujal jeho bratr a jediný dědic hrabě František Ludvík ze Žerotína. Hlavní oltář zhotovený na žerotínském panství v Niemodlině ve Slezsku, byl postaven 5. srpna 1723 a při slavnostním vysvěcení kostela, které proběhlo 15. července 1725, byl na něj přenesen také zázračný obraz Panny Marie. Světitelem byl olomoucký kanovník a infulovaný probošt brněnský Jan Matěj z Thurnu a Valleasina. Celou slavnost, které se účastnilo na 2000 věřících podrobně popisuje ve své kronice Vranečka jako „*slavnost zde v tem kútě nikdy nevidanou a neslýchanou*“.²² K slavnostnímu přenesení milostného obrazu a posvěcení kostela byl vydán grafický list zobrazující Pannu Marii Zašovskou s latinským nápisem s chronogramem, který hovoří o obrazu Panny Marie v Zašově, jenž je od nepamětných dob proslaven zázraky, a jmenuje také mecenáše nové stavby kostela –

21 Šigut 1942, s. 12-13.

22 Šigut 1942, s. 14-17.

Františka Ludvíka ze Žerotína.²³ Ještě před dokončením nového kostela byly v roce 1717 vydány také dva tisky zobrazující a oslavující Pannu Marii Zašovskou a její dobrodince, lišící se pouze částečně v připojených textech. Obě grafiky znázorňují milostný zašovský obraz v masivním ozdobném rámu, nad kterým andělé rozhrnují baldachýn. V jeho vrcholu vidíme svatozář s Božím okem, pod baldachýnem, přímo nad obrazem v oblacích trůní polopostava Boha Otce s holubicí symbolizující Ducha svatého na prsou. Spolu s Ježíškem na ruce Panny Marie jde tedy zároveň o znázornění Nejsvětější Trojice. Kolem obrazu v obláčcích poletují andílci s mariánskými symboly z loretánských litaní, ve spodní části výjevu usedly alegorické postavy tři základních křesťanských ctností – Víra, Láska a Naděje. Pod obrazem je na nízkém podstavci, uprostřed hermelínového závěsu, který svými zobáky přidržují moravská a slezská orlice, umístěn alianční znak roku Žerotínů.²⁴ Latinský text pod výjevem nese modlitbu k Panně Marii s chronogramem a vysvětlující přípis, že jde o obraz uctíváný v Zašově.²⁵ Na druhé, jinak totožné grafice jsou ve spodním řádku připojena písmena: *W. A. T. F: F:*, která vysvětluje Šigut jako Wenceslaus Antonio Trinitarius Fieri Fecit – tj. Václav od sv. Antonína trinitář dal dělati.²⁶ Jako objednavatele listu tedy shledává Václava od sv. Antonína, bratra zašovského rektora Jana Bartoloměje Vranečky, trinitáře a jednoho z iniciátorů založení trinitářského kláštera v Zašově.

Skutečný rozkvět zašovských poutí v období baroka nepochybně souvisí nejen se stavbou nového kostela, ale také s příchodem trinitářského řádu do Zašově v roce 1723. O jejich povolání bylo usilováno již dříve, jak můžeme soudit např. také ze zobrazení tří křesťanských ctností na uvedených grafikách z roku 1717, které mají na prsou charakteristické trinitářské medailony s křížem uprostřed.

23 Znění latinského textu pod obrazem: *Effigies B. V. MARIAE Zasoviee Moravorumpropè Mazricziun ad Flumen / Beczwam ab Immemorabili Tempore Miraculis Claree / Ill^{mi} DD Francisci Ludovici Coniitis de Zierotin /: Titul :/ Topar Chae s VI praesentIs pletate èe MpLo VeterI aD novice transLata - / et saCro OrDInI sanCtae InDIVIDVae trInItatIs Ite atrIbVta“*. Překlad uvádí Šigut 1942, s. 88. Dosud jediné známé exempláře všech tří zmiňovaných tisků jsou uloženy ve sbírkách arcibiskupského zámku v Kroměříži, vlepny do sběratelských alb. Poprvé je uveřejnil a popsal Antonín Breitenbacher (Breitenbacher 1935, s. 10-11)

24 Text na podstavci: *Franc: Ludov. et Ludovica / Komtes de Zierotin.*

25 *Mater Del sVCCVrre honorantIbVs te. / Vera effigies Beatissimae MARIAE V^{is} qua Zaschovia propè Mezri,, / cziun ad flumen Beczwanc piè colitz, et beneficijs claret.*

26 Šigut 1942, s. 87.

Ordo exalceatorum SSs. Trinitatis de redemptione captivorum, t.j. řád bosáků Nejsvětější Trojice na vykupování otroků, byl založen ve 13. století za křížáckých válek sv. Janem z Mathy a sv. Felixem z Valois s cílem organizovat sbírky a provádět vykupování křesťanských zajatců a otroků z rukou nevěřících, a to i za cenu ztráty vlastní svobody, když se členové řádu sami nevěřícím nabízeli výměnou za zajaté. Řádové stanovy trinitáře zavazovaly odvádět na vykupování otroků třetinu všech svých příjmů i kdyby měli sami trpět bídou a hladem. Původně šlo o řád řeholních kanovníků, který byl až v roce 1609 zařazen mezi řády mendikantské.

V českých zemích byl první trinitářský klášter založen teprve roku 1705 nejdříve v Praze na Slupi, odkud byl o dva roky později přenesen ke kostelu sv. Trojice ve Spálené ulici. Od konce 17. století lze zaznamenat snahy přivést trinitáře také na Moravu.²⁷ Jejich největším iniciátorem a posléze duchovním otcem zašovského kláštera byl bezpochyby již zmíněný bratr Václav od sv. Antonína, vlastním jménem Vranečka, rodák z Krásné nad Bečvou. Do trinitářského kláštera vstoupil v roce 1695 v Illavě na Slovensku a odtud byl pak poslán do nově zřízeného kláštera v Praze. Již v roce 1704 vyjednával s biskupským radou Rudolfem Magnusem, svobodným pánem Podstatzkým z Prusinovic zřízení kláštera ve Velkém Meziříčí a s Janem Petřvaldským z Petřvaldu o fundaci na Buchlově. Částečně uspěl v Dobromilicích, kde bylo v roce 1707 založeno při farním kostele trinitářské bratrstvo, které mělo do tří let na 1700 členů. Úspěchu však dosáhl až při naléhavé potřebě obsadit duchovní správu do nově postaveného poutního kostela v Zašové.²⁸ Již 22. října 1722 podepsal fundační listinu zašovského kláštera hrabě Karel Jindřich ze Žerotína, následován v listopadu dalšími dobrodinci, žádost trinitářů však byla císařem kladně vyřízena až napotřetí, za osobní intervence Jana Matěje, hraběte z Thurnu a Vallesiana, olomouckého kanovníka a infulovaného brněnského probošta, horlivého podporovatele moravských poutních míst.²⁹

Když přišli trinitáři do Zašové, klášter ještě nestál, obydlí pro řeholníky bylo proto provizorně zřízeno ve dvoře. Počet řeholníků také zpočátku neodpovídal řádovým předpisům, nemohl zde být tehdy zřízen klášter, ale pouze rezidence. Základní kámen k novostavbě budovy kláštera byl položen 4. října 1725 a světitelem byl opět olomoucký kanovník a infulovaný probošt brněnský hrabě Thurn a Valleasiana. Slavnosti se účastnila také okolní

27 První pokus vzešel již v roce 1696 od velitele špilberské posádky Filipa Kryštofa hraběte Breunera.

28 K historii trinitářského řádu v českých zemích více Buben 2007, s. 242-244.

29 Více Šigut 1942, s. 28-36.

šlechta, vedle Jana Ludvíka Žerotína, Rudolfa Podstatského a Antonína Zena z Danhausenu na Starém Jičíně také holešovský hrabě František Antonín Rottal, který příštího roku věnoval milostnému obrazu Panny Marie Zašovské nový, bohatě zdobený rám.³⁰ Trinitáři se mohli do novostavby nastěhovat až roku 1728. Ve stejném roce byla dosavadní rezidence prohlášena klášteřem v čele s ministrem, kterým se stal P. Ambrož od sv. Ignáce³¹. Mezi hlavní úkoly zašovských trinitářů, jejichž počet byl omezen císařskou kanceláří na třináct, patřilo vypomáhat při duchovní správě v okolních farnostech. I proto zde byli osazováni pouze bratři se znalostí domácího jazyka.

Za zvláštní milost a předzvěst svého působení v Zašové považovali trinitáři nejen šat Panny Marie Zašovské v barvách červené, modré a bílé, tedy v barvách svého řádu³², ale také tvar obrazové desky. Ve svém domácím protokolu k tomu uvádějí: „...*jest podivuhodno, že divotvorný ten obraz třemi barvami trinitářského obleku jest vyznačen: chtěl se tógou, čili svrchním rouchem červenati, pláštěm bělati a vespod býti lemován modrým barvivem. Největším však věštebným znamením jest, že dřevěná tabule, na níž je uvedenými barvami přemilá Bohorodička namalována, na způsob kříže proti zvyku všech malířů jest upravena, jakoby samovolně byla už před věky slíbila, že bude nakloněna prsům trinitářů a od nich nošena.*“³³ Dříve pravidelný obdélníkový tvar obrazu byl, jak se zdá, ale upraven do tvaru kříže až po příchodu trinitářů do Zašové. Původní tvar obrazové desky osazené v masivním, akantem zdobeném rámu zobrazují ještě oba mědiryty z roku 1717. Desku ve tvaru kříže můžeme naopak spatřit na votivním obraze datovaném rokem 1745, stejný tvar má pak také barokní kopie obrazu z trinitářského kostela sv. Anny v Holešově, snad z druhé poloviny čtyřicátých let 18. století.³⁴ Další grafické zobrazení zašovské desky, opět již s upraveným formátem, najdeme před rokem 1763 také v díle brněnského augustiniána Alipia Czerbaka,

30 Na paměť' položení základního kamene pro nový klášter byl vydán v tiskárně brněnského tiskaře J. M. Svobody v roce 1726 latinský pamětní list s opakujícím se letopočtem, ve kterém byli uvedeni všichni, kteří se o zašovský klášter zasloužili, na prvním místě hrabě ze Žerotína. Pamětní list byl zdoben moravskou orlicí, kterou drželi dva andělci. Šigut 1942, s. 39-37.

31 Svůj úřad zastával až do roku 1731.

32 Trojice tinktur na řádovém znaku symbolizuje Nejsvětější Trojici – stříbrná (bílá) Boha Otce, modrá Ježíše Krista a červená Ducha svatého.

33 MZA Brno, rkp. 72, *Protocollum domesticum Ord. SSs. Trinitatis.... ab anno 1725, fol. 14-15*. Tento protokol, který trinitáři započali psát 15. června 1725 obsahuje jedenáct kapitol na celkem 659 fol., časově je ohraničen rokem 1781. Hradil 2008, nestr.; cit. podle Šigut 1742, s. 5.

34 Dnes je obraz umístěn v kapli sv. Martina.

Atlas Marianus Marchionatus Moraviae oder Beschreibung aller Marianischen Gnaden-Bilder und Statuen in Marggraffthum Mähren,³⁵ a také na mědirytu s oběma zašovskými kostely v roce 1768.³⁶

V roce 1726 věnoval do Zašové holešovský hrabě František Antonín Rottal se svou manželkou Cecílií Marií, hraběnkou z Trautmannsdorfu pro obraz Zašovské Madony již zmíněný bohatě vyřezávaný rám. Rám byl prý zhotoven z dubového dřeva, pobit měděným plechem a zdoben postavami andělů v řádových oděvech trinitářů s křížem na prsou a symboly Panny Marie ve svých rukou.³⁷ Vcelku podrobnou představu o podobě rámu si můžeme udělat díky jeho pozdějšímu grafickému zobrazení na frontispice již zmíněné božurky *Pověst a dějepis zázračného a poutnického chrámu ...* z roku 1857.³⁸ Obraz je zde již upraven do tvaru kříže a osazen do širokého rámu, jehož vnitřní lišta kopíruje a zároveň vyrovnává tvar obrazové desky do pravidelného obdélníkového tvaru. Jeho bohatá výzdoba spočívající v rozvilinách tvořených proplétanou páskou s akantovými výběhy, ve které jsou na obláčcích znázorněni andělé a archandělé v trinitářských oděvech a alianční znak Žerotínů jako zakladatelů nového zašovského kostela, byla provedena pravděpodobně v reliéfu. Andělé po stranách rámu nesou symboly Panny Marie, ve vrcholu kompozice rámové výzdoby je uprostřed horní lišty znázorněn archanděl Michael a ve spodní liště pod obrazem poklekají na obláčcích po stranách aliančního znaku Žerotínů archandělé Rafael a Gabriel.

Řádové ikonografii trinitáři postupně přizpůsobili interiérovou i exteriérovou výzdobu nového poutního kostela. Největší úpravy proběhly pravděpodobně před biskupským svěcením chrámu v roce 1742. Pro hlavní oltář, který byl v tomto roce posvěcen olomouckým biskupem Jakubem Arnoštem z Liechtensteina ke cti a slávě Nejsvětější Trojice, nechali trinitáři pořídit obraz Nejsvětější Trojice s postavami zakladatelů řádu sv. Jana z Mathy a sv. Felixe z Valois. Dva boční oltáře v kostele byly zasvěceny sv. Otýlii a Všem svatým, další dva oltáře pak nesly zasvěcení sv. Kříži a sv. Janu Nepomuckému. Podle vidění sv. Jana z Mathy

35 MZA Brno, Sběrka rukopisů G 10, sign. 476, f. 134v. K rukopisu více Mihola 2006, s. 461-462. Za upozornění děkuji Martině Kostelníčkové a Vladimíru Maňasovi.

36 Tisk je vlepen jako frontispis Pamětní knihy.

37 Šigut 1942, s. 6. Nápis, který byl na rámu, dle Šiguta v překladu zněl: „Urozený pán, pan Frant. Ant., svaté římské říše hrabě z Rotálu, pán panství Holešova a Bystřice, rada Jeho císařského Veličenstva, přisedící mor. Zemského soudu, nejvyšší dědičný pán Stříbrné komory vévodství štýrského, s urozenou paní Cecílií, hraběnkou z Rotálu, roz. hraběnkou z Trautmannsdorfu. L. P. 1726, 20. října“

38 Hranický 1957.

byla sochařsky vyzdobena také nová dřevěná kazatelna.³⁹ O slavnostním posvěcení kostela se zmiňuje také Vranečka: „*Léta páně 1742 dne 29. July kníže a biskup holomúcký a kroměřížský sám osobně přijel do Zašovej a kostel nový posvětil a konsekroval a tři oltáře pomazal sv. olejem. Velký oltář je konsekrovaný ke cti Nejsvětější a nerozdělené Trojice Boží a dva malé oltáře. A to posvěcení trvalo na 4 hodiny.*“⁴⁰ Další výraznou proměnou prošel poutní kostel v letech 1767-1768, kdy byla k jeho průčelí přistavěna dvojice věží, jejichž zdivo bylo členěno výklenky, které posléze vyplnily nadživotní pískovcové sochy sv. Jana z Mathy a sv. Felixe z Valois. Na štítu mezi věžemi pak byla umístěna socha Panny Marie.

S působením trinitářů v Zašově pravděpodobně souvisí také pramen vyvěrající na úbočí stráně, známé pod jménem Stračka, který se nachází jen asi čtvrt hodiny cesty severně od kostela. Legendu spojenou s tímto zázračným pramenem uvádí v roce 1904 Adolf Bayer. Z vyprávění se dovídáme znova o rytíři zachráněném pannou Marií, který dal na místě své záchrany postavit kapličku a do ní namalovat obraz podle svého vidění. Později byl na místě kapličky postaven kostel a obraz umístěn nad hlavním oltářem. Druhého dne však prý zmizel a byl nalezen pod Stračkou u pramene. Po opětovném přenesení do kostela se příhoda opakovala ještě dvakrát. Obraz byl prý proto na přání Panny Marie na tomto místě ponechán a do kostela namalována jeho kopie.⁴¹

Původ studánky není znám, je však pravděpodobné, že to byli právě trinitáři, kteří ji spojili s úctou k Zašovské Divotvůrkyni. Stejně jako výklad symboliky barev šatu Panny Marie, úprava desky obrazu do tvaru kříže, pojmenování zašovského potoka na biblický Cedron, či výzdoba kostela, měla zřejmě také úprava studánky a její provázání s legendou navázat na trinitářské tradice. Stráň se studánkou, která je dodnes vyhledávaným místem poutníků, byla znovupravena v roce 1895 za faráře Josefa Odstrčila, kdy zde byla zřízena jeskyně se sochou Panny Marie a slavnostně posvěcena 15. srpna téhož roku meziříčským farářem Josefem Vytopilem. Roku 1942 byla pak socha Panny Marie Lurdské nahrazena sochou Zašovské Madony.⁴²

39 Popis tehdejšího vybavení chrámu přináší již zmiňované děkanské matriky z let 1764 a 1777. ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř, kniha č. 248 a 249, děkanská matrika Valašské Meziříčí, 1764 a 1771.

40 SOkA Vsetín, Archiv obce Zašová, inv. č. 26, fragment opisu Vranečkovy kroniky (?), po roce 1821, f. 4b., cit. podle Hradil 2008, nestr.

41 Bayer 1904.

42 Šigut 1742, s. 79-80. Poslední úpravy proběhly v letech 2000 až 2006 zásluhou občanského sdružení, které celý areál Stračky nyní spravuje.

Trinitářský klášter v Zašové byl rozhodnutím císaře Josefa II. zrušen 21. listopadu 1783. Z podrobného soupisu klášterního a kostelního inventáře se dovídáme řadu podrobností o tehdejší vybavení kostela. Na dřevěném, nepozlaceném hlavním oltáři s milostným obrazem Panny Marie v měděném postříbřeném rámu byl tehdy stále ještě velký počet votivních darů, z nichž mnohé byly umístěny v různých skříňkách. Dále se uvádí pět bočních oltářů ze dřeva s obrazy, svícny a ostatkovými skříňkami, dřevěná kazatelna, zpovědnice, skříň na paramenta v sakristii atd.⁴³ Kostel byl také díky četným dobrodincům kostela i kláštera velmi dobře vybaven stříbrem a bohoslužebnými rouchy.

Ještě před odchodem trinitářů žádal rožnovský farář Karel Kayl o zřízení samostatné duchovní správy v Zašové. V roce 1783 byli prozatímní duchovní správou arcibiskupem pověřeni ještě trinitáři, k definitivnímu zřízení samostatné fary pak došlo až v roce 1785.

Barokní výzdoba presbytáře a snad i hlavního oltáře zřejmě nejvíce utrpěla roku 1871, kdy vypukl v blízkosti kostela požár, který se rozšířil na něj i na faru. S výjimkou starých matrik byl tehdy bohužel také zničen téměř celý farní archiv. Přes absenci písemných zpráv, se lze domnívat, že poutě do Zašové po odchodu trinitářů i přes zákaz vydaný 21. dubna 1784 císařskou kanceláří, zcela neustaly. Nejstarší zmínku o průvodech do Zašové najdeme v roce 1824 v pamětní knize na fojtství ve Viganticích u Rožnova. Po veliké bouři s krupobitím, která se strhla nad Rožnovem, farníci přislíbili, že budou každoročně putovat k Panně Marii Zašovské. Obdobné sliby učinily také další obce, výčet míst, z nichž vycházely koncem 19. století poutní průvody do Zašové čítal úctyhodný počet.⁴⁴ Dalšího rozkvětu dosáhly zašovské poutě koncem 19. a počátkem 20. století, především za faráře p. Josefa Odstrčila.

Dnešní úprava presbytáře kostela pochází zřejmě až z roku 1883. Oltář je omezen na novodobý svatostánek s anděly adoranty po stranách a milostný obraz v širokém baldachýnovém rámu ve vrcholu. Nad svatostánkem je pak přímo na stěně zavěšen obraz Nesvětější Trojice se zakladateli řádu trinitářů a po jeho stranách, na římsách pilastrů jsou osazeny sochy andělů. Vzhledem k velikosti presbytáře, zde zřejmě v baroku byla umístěna větší oltářní architektura, před kterou mohl být svatostánek představen. Víme o úpravě presbytáře v době působení trinitářů v roce 1742, kteří na oltář osadili obraz Nejsvětější Trojice s řádovými světci, další úpravy pak spadají do roku 1823, kdy nechal farář

43 Např. devět zlatých prstenů, sto šedesát různých předmětů, dva stříbrné řetízky, dvě stříbrné polokorunky s pravými drahokamy, sedm filigránových agnusek zasazených ve stříbře, stříbrné a pozlacené žezlo, dva stříbrné prsteny, stříbrná spona s jaspisem apod. Šigut 1942, s. 57.

44 Šigut 1942, s. 76-77.

Antonín František Hohn zhotovit nový svatostánek⁴⁵. Po požádu v roce 1871 došlo k vážnému poškození milostného obrazu a ten byl následně na popud kaplana Jana Blažeje v letech 1873-1875 obnoven. Originální malba však byla tehdy celoplošně překryta neumělou přemalbou, která zcela zastřela původní vzhled milostného obrazu. V roce 1883 došlo nakonec k přemístění originálu z hlavního oltáře na evangelijní stranu kostela a jeho nahrazení na oltáři kopií od brněnského malíře Josefa Šichana, věnovanou páterem Josefem Žlebčíkem, vyškovským kaplanem a později farářem ve Staré Bělé. Až do této doby byl milostný obraz na hlavním oltáři zřejmě osazen v rottalovském rámu z roku 1726, v roce 1877 po požáru obnoveném. Nový obraz byl posvěcena na svátek sv. Josefa tehdejším brněnským biskupem dr. Františkem Bauerem.⁴⁶ Originál milostného zašovského obrazu se na hlavní oltář kostela vrátil až po svém restaurování v roce 1956, když byl 26. května 1957 znovuposvěcen čestným kanovníkem a arciknězem z Rožnova pod Radhoštěm, P. R. Josefem Segetem.⁴⁷

45 Šigut 1942, s. 67.

46 pocházel z Hrachovce u Zašové, v roce 1904 se stal olomouckým arcibiskupem, 1911 kardinálem.

47 *Pamětní kniha farnosti Zašovské od roku 1902*. Uloženo na Římskokatolickém farním úřadě v Zašové.